

Граб О. Мотиваційна складова готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку (за результатами констатувального етапу дослідження). *Освіта. Інноватика. Практика*, 2024. Том 12, № 1. С. 48-56. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i1-007>

Hrab O. Motyvatsiina skladova hotovnosti maibutnikh vykhovateliv do formuvannia pervynnykh uiaвлен pro pryrodne dovkillia v ditei doshkilnoho viku (za rezultatamy konstatuvalnoho etapu doslidzhennia) [The motivational component of readiness of future educators to form primary ideas about the natural environment in children of preschool age (based on the results of the statement stage of the research)]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2024. Vol. 12, No 1. S. 48-56. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i1-007>

УДК 378

DOI: 10.31110/2616-650X-vol12i1-007

Ольга ГРАБ

Мукачівський державний університет, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5970-1579>

toroniolja@gmail.com

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПЕРВИННИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Анотація. В статті визначено та обґрунтовано мотиваційну складову готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку. Подано огляд низки досліджень, які обумовлюють виокремлення мотиваційної складової готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку. Наголошено на важливому значенні корекції змісту й системи підготовки фахівців щодо формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку, що передбачає необхідність формування системи таких мотивів, інтересів, установок, рис особистості, знань, досвіду практичної діяльності, які, активізуючись, забезпечать можливість ефективно виконувати свої професійні функції.

Виокремлено показники мотиваційної складової готовності майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкілля, а саме: здатність турбуватись (захищати) природне довкілля; умовленість майбутніх вихователів до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля; наявність сформованих інтересів екологічного спрямування. Автором дібрано та адаптовано діагностичні шкали: шкала мотивації до захисту природного довкілля, шкала академічної мотивації, шкала інтересу до природи. Представлено результати констатувального етапу дослідження мотиваційної складової готовності майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкілля. За результатами проведеного дослідження визначено стан сформованості в майбутніх вихователів мотиваційної складової готовності до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку та здатності майбутніх вихователів турбуватись про природне довкілля.

Ключові слова: майбутні вихователі; професійна підготовка; природне довкілля; мотивація; мотиваційна складова.

Olha HRAB

Mukachevo State University, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-5970-1579>

toroniolja@gmail.com

THE MOTIVATIONAL COMPONENT OF READINESS OF FUTURE EDUCATORS TO FORM PRIMARY IDEAS ABOUT THE NATURAL ENVIRONMENT IN CHILDREN OF PRESCHOOL AGE (BASED ON THE RESULTS OF THE STATEMENT STAGE OF THE RESEARCH)

Abstract. The article defines and substantiates the motivational component of future educators' readiness to form primary ideas about the natural environment in preschool children. The article has presented a review of a number of researches that determine the allocation of the motivational component of the readiness of future educators to form primary ideas about the natural environment in children of preschool age. It has been noted that it is important to correct the content and system of training specialists in the formation of primary ideas about the natural environment in children of preschool age, which implies the necessity of forming a system of such motives, interests, attitudes, personality characteristics, knowledge, experience of practical activity, which, when activated, will provide an opportunity to effectively perform their professional functions.

The indicators of the motivational component of future educators' readiness to form preschoolers' primary ideas about the natural environment are allocated, namely: the ability to care (protect) the natural environment; motivation of future educators to obtain academic knowledge on the formation of preschoolers' ideas about the natural environment; the presence of formed environmental interests. The author has selected and adapted diagnostic scales: the scale of motivation to protect the natural environment, the scale of academic motivation, the scale of interest in nature. The results of the ascertaining stage of the study of the motivational component of future teachers' readiness to form primary ideas about the natural environment in preschool children are presented. According to the results of the research, we have identified the state of formation of the motivational component of future educators to form primary ideas about the natural environment in children of preschool age and the ability of future educators to take care of the natural environment.

Keywords: future teachers; professional training; natural environment; motivation; motivational component.

Постановка проблеми. На сучасному етапі Україна зазнає значних соціально-економічних, духовних і культурних перетворень, що вимагають від вищої школи виховання нового покоління

фахівців, які відповідатимуть запитам суспільства в галузі професійної підготовки кадрів із її сучасними підвищеними стандартами, з урахуванням потреб та особливостей студентської молоді.

Завдання формування екологічного світогляду, тобто перебудови людської свідомості, потребує зміни сформованої життєвої концепції, зміни мислення, реформування старих і становлення нових духовних інститутів суспільства, культурної революції в людських якостях. Зміна життєвої концепції – дуже складний процес, проте вона необхідна для виживання цивілізації. Поряд із цим загострення екологічних проблем і необхідність їх вирішення породили новий напрям в освіті – екологічний. Вважаємо, що свідоме розуміння майбутніми педагогами свого місця та ролі в природному довіллі сприятиме досягненню глобальності екологічних проблем людства та можливості їх розв'язання спільними зусиллями.

В Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, Базового компонента дошкільної освіти (2021), Концепції розвитку екологічної освіти в Україні відображено тенденції оновлення змісту, форм і методів екологічної освіти дітей і молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці О. Голук, І. Деснова, К. Крутий, Л. Козак, Л. Крайнова, Н. Лисенко, І. Трубник та інші визначають професійну підготовку педагогів як ієрархічну систему, пов'язану з розвитком особистості дітей [3; 4; 5; 10; 23]. Формування первинних уявлень в дітей дошкільного віку є підсистемою загальної фахової підготовки в тій її частині, що стосується формування підвалин екологічної культури вихованців. Майбутній вихователю закладу дошкільної освіти є носієм дбайливого ставлення до природного довілля. Він має бути обізнаним у сучасних проблемах природного довілля та ерудованим у галузі природознавства, мати розвинену потребо-мотиваційну сферу спілкування з природою, сповідувати еколого-гуманістичну модель виховання, володіти методикою екологічного виховання дошкільників.

У різні роки в науковій літературі набули поширення такі напрямки еколого-педагогічної підготовки майбутніх вихователів: підготовка майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки (О. Ващак) [1], застосування природно-територіального комплексу в процесі фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільного закладу (Л. Завгородня) [2], проектні технології в еколого-педагогічній підготовці (Л. Крайнова) [4], теорія й методика еколого-педагогічної культури вихователя дошкільного закладу (Н. Лисенко) [5], особистісно орієнтоване навчання природознавства майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у педагогічному коледжі (Л. Козак) [3], підготовка майбутніх вихователів до формування еколого мотивованої поведінки старших дошкільників (І. Трубник) [10]. Отже, в наукових колах наявні значні напрацювання з проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до еколого-педагогічної діяльності, проте різні її аспекти наразі залишаються актуальними, адже аналіз стану сучасної практики свідчить, що педагог із нерозвиненою екологічною свідомістю, несформованою системою екологічних цінностей та пріоритетів, недостатнім рівнем екологічної культури не може повноцінно розвивати нове екологічне мислення дітей.

У Стандарті вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 Дошкільна освіта (спеціальні фахові компетентності (КС-4) визначено, що результатом вищої освіти бакалавра буде здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довілля, властивості й відношення предметів; розвиток самосвідомості («Я» дитини та її місце в довіллі) [6].

Мета статті – обґрунтувати та представити результати констатувального етапу дослідження мотиваційної складової готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довілля в дітей дошкільного віку.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети потребувало застосування таких методів: аналіз теоретичних джерел, синтез і узагальнення отриманих теоретичних відомостей; збір даних шляхом онлайн-опитування; статистична обробка результатів опитування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологічна складова підготовки майбутніх вихователів передбачає формування поглядів на себе як частки екосистеми планети. Через призму такого бачення і має відбуватись формування у дітей дошкільного віку уявлень про природне довілля. Дослідження низки наукових доробок українських (О. Ващак [1], Л. Козак [3], Н. Лисенко [5], І. Трубник [10] та інші) та закордонних вчених (Ф. Кайзер (F. Kaiser) [19], Н. Розен (N. Roczen) [19], Ф. Богнер (F. Bogner) [19] надає підстави стверджувати, що в структурі готовності майбутнього вихователя в формуванні первинних уявлень про природне довілля в дітей дошкільного віку має бути *мотиваційна складова*. Дефініції «складова» словники надають такі визначення: «складник, частина чого-небудь, компонент» [7, с. 625]; складова частина чого-небудь в якості дефініції «компонент» [8, с. 429]; «концентрація або зосередження навколо чогось» [9, с. 543].

Далі подано огляд низки досліджень, які обумовлюють виокремлення мотиваційної складової готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку.

Мотиви екологічної поведінки людей досліджуються науковцями вже понад тридцять років. У деяких дослідженнях було здійснено спробу визначити мотиваційні джерела екологічної поведінки. Ці мотиви розглядалися в рамках моделей пояснення поведінки, таких як теорія запланованої поведінки (П. Харланд (P. Harland), Х. Статс (H. Staats), Ч. Вілк (H. Wilke) [16], або теорія цінностей-переконань-норм (П. Стерн (P. Stern) [27]. В інших дослідженнях мотиви екологічної поведінки вивчалися як досить неоднорідний набір предикторів, отриманих з різних екологічних психологічних підходів. Серед цих предикторів емпатія до природи (П. Шульц (P. Schultz) [28], цінності та альтруїстичні мотиви (Дж. Гуагнано (G. Guagnano) та ін.) [14], переконання (П. Штерн (P. Stern) та ін.) [27], і це лише деякі з них. Тобто різні фактори впливу, такі як екологічні знання, інтереси, цінності та ставлення, забезпечують формування проєкологічної поведінки людини. Дослідження Дж. Гуагнано (G. Guagnano) та ін.) [14], Н. Розен (N. Roczen) [19], П. Стерн (P. Stern) [27], П. Шульц (P. Schultz) [28] стали підґрунтям у визначенні проявів мотиваційної складової готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку, а саме: *здатність турбуватись (захищати) природне довкілля; умотивованість майбутніх вихователів до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля; наявність сформованих інтересів екологічного спрямування*. Означені показники унаочнено в рис 1.

Рис. 1. Прояви мотиваційної складової готовності майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкілля

Запропонуємо характеристику виокремленим показникам. Так, показник «здатність турбуватись про природне довкілля» пов'язаний з екологічним занепокоєнням і розглядається як важіль для суспільних змін у бік поваги та турботи про природне довкілля. Зростаюча кількість досліджень визнає «здатність турбуватись про природне довкілля» одним з провідних мотивів екологічної поведінки. Науковці Т. Хартиг (T. Hartig), Ф. Кайзер (F. Kaiser), Н. Розен (N. Roczen), наголошують, що варто не плутати визначення «ставлення до природи» з дефініцією «екологічне ставлення», в якому об'єктом ставлення є не сама природа, а охорона довкілля [17].

Низка досліджень (Ф. Кайзер (F. Kaiser), Н. Розен (N. Roczen), Ф. Богнер (F. Bogner) та ін.) свідчить про те, що позитивне ставлення до природи виформовується шляхом накопичення позитивного досвіду з природою, і може посилюватись через постійний зв'язок з нею [19].

У цьому контексті також ще недостатньо досліджено, чи може і яким чином позитивне ставлення до природи впливати на інші складові екологічної компетентності особистості. Можна здійснити припущення, що ставлення до природи мотивує особу до набуття знань про природу та її функціонування (тобто набуття знань про екологічну систему). Проте означене положення на жаль поки що емпірично не підтверджено.

Серед дослідників існує консенсус щодо того, що певну роль в прагненні до захисту природного довкілля відіграє досвід перебування в природі. Підґрунтям до «виявлення турботи до природне довкілля» є відчуття спорідненості з природою. Поняття «спорідненості з природою» має довгу історію. Так, в дисертаційному дослідженні Ніни Розен (N. Roczen) застосовується термін «зв'язок з природою» («connection with nature»). Ідею про те, що тісний зв'язок з природою призводить до екологічної поведінки або що недостатній зв'язок з природою спричиняє погіршення стану довкілля, Н. Розен вважає самоочевидною [19, с. 22].

Назви різних концепцій формують перелік, здавалося б, різномірних конструктів, таких як спорідненість з природою, зв'язок з природою, прихильність до довкілля, включення природи в себе, імпліцитна асоціація з природою, екологічна ідентичність, і це лише деякі з них. У той час як деякі з цих підходів спираються на суто когнітивні процеси для пояснення феномену зв'язку людини з природою,

інші наголошують на афективних аспектах цього зв'язку. Так, науковці Ф. Майер (F. Mayer) та С. Франц (C. Frantz) визначають «зв'язок з природою» як емоційний зв'язок людини з природою або як емпіричне відчуття єдності людини зі світом природи. Їхня концепція передбачає як відчуття себе частиною більшого цілого, так і, водночас, розгляд природного довкілля як частини власного «Я» [24].

Аналогічно Е. Кальс (E. Kals), Д. Шумахер (D. Schumacher), Л. Монтада (L. Montada), концептуалізують спорідненість з природою як позитивне почуття схильності в різних нюансах, таких як любов до природи, відчуття себе добре, вільно і безпечно в природі, а також відчуття єдності з природою [20]. Дж. Девіс (J. Davis) та інші так само визначають феномен зв'язку з емоціями. Науковці спираються на теорію взаємозалежності міжособистісних стосунків для пояснення стосунків між людиною і природою подібно до міжособистісних стосунків, природне довкілля і людина залежать одне від одного [11].

Науковець С. Клейтон (S. Clayton), навпаки, визначає екологічну ідентичність з точки зору когнітивних процесів як один з певних рівнів ідентичності людини, тобто спосіб організації інформації про себе. В роботі С. Клейтона (S. Clayton), наголошується, що екологічна ідентичність може відрізнятися як за змістом, так і за важливістю для різних людей. Дослідник також припускає, що погляд на природне довкілля як важливої частини ідентичності призводить до сильного і позитивного відчуття себе, оскільки довкілля створює передумови для набуття суб'єктом досвіду автономії, зв'язку і компетентності [13]. Подібним чином П. Шульц (P. Schultz) представляє суто когнітивну концепцію зв'язку з природою, яка стосується того, якою мірою людина включає природу в своє когнітивне уявлення про себе. Іншими словами, людина, яка бачить себе частиною природи, має когнітивні уявлення про себе, які значною мірою перетинаються з когнітивними уявленнями про природу. У людини, яка не вважає себе частиною природи, відповідно, уявлення про природу і про себе не перетинаються [28]. Р. Шульц (P. Schultz), С. Шрайвер (C. Shriver), Дж. Табаніко (J. Tabanico) та інші стверджують, що зв'язок з природою можна також концептуалізувати і вимірювати як імпліцитний зв'язок, який люди встановлюють між собою і природою [28].

Екопсихологи так само висувають припущення, що відчуття приналежності до природного довкілля може бути передумовою для підвищення екологічної поведінки [26]. На думку С. Клейтона (S. Clayton), обґрунтованість і корисність концепції екологічної ідентичності полягає в тому, що вона впливає на поведінку людини, і що вона перевершує інші детермінанти, такі як, наприклад, ставлення [13]. Е. Кальс (E. Kals) з колегами вважають, що екологічна поведінка не може бути достатньою мірою пояснена за допомогою традиційних, переважно когнітивних підходів, і у відповідь на це представляють свою концепцію спорідненості з природою. [20]. Аналогічно Дж. Девіс (J. Davis) та інші, припускають, що людина, віддана природі, демонструє поведінку, яка відповідає добробуту довкілля [11].

Теорія включеності в природу П. Шульца (P. Schultz) має на меті пояснити, як зв'язок з природою (у формі спільних уявлень про природу і себе) зрештою призводить до екологічної поведінки. Дослідник прогнозує, що зв'язок з природою призводить до турботи про природу, яка, в свою чергу, позитивно впливає на прихильність людини захищати природу [28]. Науковці Ф. Майер (F. Mayer) та С. Франц (C. Frantz) порівнюють зв'язок з природою з почуттям міжособистісного зв'язку. Подібно до того, як збільшення близькості стосунків призводить до емпатії та готовності допомогти так і зв'язок з природою призводить до екологічної поведінки [24].

Теорії, які визначають зв'язок з природою як частину ідентичності людини, висувають наступне припущення: Людина, яка пов'язана з природою, менш схильна до шкідливої для довкілля поведінки лише з власних інтересів, оскільки це, по суті, означало б заподіяння шкоди самій людині [13]. Отже, підходи, що розглядають взаємозв'язок між наявністю в людини відчуття приналежності до природи із ставленням до неї та екологічною поведінкою, посиляються на дуже різні рамки, такі як власний інтерес або альтруїстична поведінка, відповідно. Хоча теоретичні рамки цього взаємозв'язку все ще залишаються предметом суперечок. Наприклад, С. Клейтон (S. Clayton), повідомляє, що екологічна ідентичність людини суттєво корелює з її екологічною поведінкою ($r = .64$). У тому ж ключі Е. Кальс (E. Kals), Д. Шумахер (D. Schumacher), Л. Монтада (L. Montada), також виявили, що міра емоційної близькості до природи корелює з різними видами екологічної поведінки (коефіцієнти варіюються від $r = .49$ до $r = .60$) [20]. Аналогічно, Дж. Девіс (J. Davis) та колеги виявили, що прихильність до природного довкілля визначає комплексний показник екологічної активності ($r = .60$) [11]. Отже, огляд наукових досліджень доводить, що «здатність турбуватись про природне довкілля» є вагомим складовою мотивації майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку.

Схарактеризуємо зміст показника «Умотивованість майбутніх вихователів до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля».

Поняття «мотивація» в перекладі з латинської «moveo» означає рухати, збуджувати, хвилювати, провокувати або впливати [29, с. 36]. Мотивація відповідає на питання: Чому люди діють? Чому вони поведуться певним чином? Чому вони продовжують або припиняють свою поведінку?

Мотивацію можна визначити як процес, що відповідає за ініціювання, інтенсивність та стійкість поведінки. Мотиви – це причини, які викликають певні наслідки або дії (в тому числі бездіяльність). Джерело мотивації людини може бути внутрішнім, похідним від внутрішніх процесів, та/або зовнішнім, результатом дії зовнішніх сил. Науковці Р. Райан (R. Ryan), та Е. Десі (E. Deci) вважають, що людина є внутрішньо мотивованою, якщо діяльність виконується для неї самої і для задоволення, яке вона отримує від цієї діяльності. На противагу цьому, зовнішня мотивація пов'язана з поведінкою, яка здійснюється не заради неї самої, а з зовнішніх причин. Ці зовнішні причини можуть бути винагородами або покараннями: «Люди поведуться певним чином, щоб досягти бажаних наслідків, таких як матеріальна винагорода, або щоб уникнути загрози покарання» [26, с. 72]. Так само людей можуть спонукати до дії усвідомлені та неусвідомлені мотиви. Загальновизнано, що мотивація сприяє підвищенню продуктивності та ефективності професійної діяльності.

Академічна мотивація – це причина поведінки, яка певним чином пов'язана з академічним функціонуванням та успіхом [29, с. 38]. Отже, академічну мотивацію можна розуміти як мотивацію до прийняття рішення про навчання в університеті та його продовження. Відповідно, вона слугує передумовою до успішного опанування майбутніми вихователями знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля.

Отже, умотивованість майбутніх вихователів до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля виявляється в бажанні вчитися, виявляти зацікавленість до нових знань, усвідомленні, що ці знання є важливою складовою майбутньої професійної діяльності. Умотивованість майбутніх вихователів до отримання академічних знань не тільки допомагає здобувачам освіти досягти успіху в навчанні, але й моделює образ майбутньої професійної діяльності.

Показник «Наявність в майбутніх вихователів сформованих інтересів екологічного спрямування» може бути складовою моделі підготовки майбутніх вихователів до формування в дітей дошкільного віку первинних уявлень про природне довкілля. Так, на думку С. Хіді (S. Hidi) та К. Ренінгера (K. Renninger) інтерес екологічного спрямування може бути обумовлений як інтелектуальними, так і афективними аспектами [18].

Дослідження показують, що громадяни готові до про-екологічної поведінки, якщо вони цікавляться природою і визнають її гідною захисту. Так, Л. Чавла (L. Chawla) продемонструвала, що провідними причинами активної участі волонтерів у природоохоронній діяльності є інтерес до природи в юному віці, а також діяльність і досвід, пов'язані з природою, у підлітковому віці [12]. Отже, наявність у майбутніх вихователів сформованих інтересів екологічного спрямування мотивує пошук інформації про можливу бажану екологічно доцільну поведінку та сприяє виникненню бажання зробити щось корисне для поліпшення стану природного довкілля.

Низка досліджень М. Клеєспіса (M. Kleespies), Л. Додерера (L. Doderer), П. Діркеса (P. Dierkes), В. Венцеля (V. Wenzel) присвячено інтересу до природи та зосереджено на пошуку причин в інтелектуальних аспектах [21]. Однак ці інтелектуальні чинники (такі як знання про навколишнє середовище), схоже, майже не впливають на екологічну поведінку. Ґрунтуючись на дослідженнях М. Гіней (M. Guiney), ми припускаємо, що майбутні вихователі мають більше приділяти часу дослідженню теоретичних та практичних аспектів природоохоронної діяльності, що сприятиме підвищенню інтересу до неї [15].

Також вважаємо важливим визначити як інтерес до природи розвивається з часом і як він пов'язаний з іншими факторами, що впливають на проекологічну поведінку, такими як екологічні установки, і як він в кінцевому підсумку впливає на поведінку. Оскільки більшість основ природоохоронної поведінки закладається в дитинстві можна припустити, що формування афективного інтересу в майбутніх вихователів до природи також впливає і на формування уявлення про природне довкілля в дітей дошкільного віку.

Згідно з теорією «людина-об'єкт» А. Краппа (A. Krapp), інтерес являє собою специфічний зв'язок між людиною та об'єктом і охоплює інтелектуальні та афективні компоненти [18]. Крім того, він розрізняє два рівні інтересу: ситуативний інтерес та індивідуальний інтерес. [18]. Саме тому А. Краппа (A. Krapp) вважає, що для того щоб сприяти успішному розвитку інтересу та залученості до об'єкта, люди мають спочатку ідентифікувати себе з об'єктом інтересу та інтегрувати його у свою Я-концепцію. На думку А. Краппа (A. Krapp), інтерес до природи можна вважати різновидом індивідуального інтересу, що описує відносини між людиною та об'єктом природи [22].

Отже, на нашу думку інтерес до природи є складовою професійної діяльності вихователя, підґрунтям для поліпшення якої є внутрішня умотивованість до вивчення природи або виконання проекологічних дій. Далі пропонуємо ознайомитись із результатами констатувального етапу дослідження за показниками мотиваційного критерію: *здатність турбуватись (захисити) природне довкілля; умотивованість майбутніх вихователів до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля; наявність сформованих інтересів екологічного спрямування.*

Опис дослідження. Дослідження мало на меті визначити стан сформованості в майбутніх вихователів мотиваційної складової готовності до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку.

В дослідженні взяли участь 374 здобувача вищої освіти першого року навчання спеціальності 012 «Дошкільна освіта», які мешкають у 22 містах з 4 областей України. Опитування респондентів було добровільним. Респонденти залучались до опитування шляхом отримання на електронну скриньку корпоративної пошти пропозиції долучитись до дослідження, запрошення через систему розсилки повідомлень на особисті контакти та розміщення запрошень в соціальних мережах. У вступному тексті опитувальника здобувачі спеціальності 012 «Дошкільна освіта» були проінформовані про мету дослідження та захист даних.

Збір даних здійснювався шляхом онлайн-опитування за допомогою гугл форм. Отримані дані групувались відповідно до показників мотиваційного критерію в загальну таблицю програми Exel, оброблялись, порівнювались, аналізувались та перевірялись шляхом ранжування.

Оцінювання здатності майбутніх вихователів турбуватись про природне довкілля відбувалось шляхом застосування шкали мотивації до захисту природного довкілля (The Motivation Toward the Environment Scale) [25]. Означена шкала складається з 16 пунктів, в яких здобувачі освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» оцінювали ступінь відповідності різних тверджень їхнім мотивам до захисту природного довкілля. Твердження шкали було розташовано у випадковому порядку, що надавало можливість отримання відповідей на запитання «тут і зараз». Респонденти мали самостійно оцінити ступінь власної згоди. Відповіді майбутніх вихователів варіювались за шкалою Лайкерта від 1 до 7 балів, де «1» бал – «зовсім не відповідає» до «7» балів – «повністю відповідає».

Визначення «умотивованості майбутніх вихователів до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля» відбувалось шляхом застосування шкали академічної мотивації (Academic Motivation Scale (AMS-C 28)) [30].

Опитувальник «Шкала академічної мотивації» існує у двох варіантах для здобувачів середньої та вищої освіти. «Шкала академічної мотивації» складається із трьох окремих блоків і спрямована на визначення внутрішньої мотивації, зовнішньої мотивації та стану амотивації. Так, до першого блоку належать три шкали внутрішньої мотивації (мотивація пізнання, досягнення і саморозвитку). Другий блок представлено трьома шкалами зовнішньої мотивації (мотивація самоповаги, інтроекціонувана та екстернальна мотивації). До третього блоку належить шкала амотивації. Означений опитувальник складається з 28 тверджень, кожне з яких респонденти мали оцінити за 7-ми бальною шкалою.

Визначення в майбутніх вихователів рівнів сформованості інтересів екологічного спрямування здійснювалось за допомогою діагностичної методики «Інтерес до природи» (Nature Interest Scale) [21]. Шкала передбачає вимірювання інтересу майбутніх вихователів до природи в дослідницьких цілях. Вона вирізняється ємкістю, валідністю та достовірністю. Методика «Інтерес до природи» складається з трьох підшкал – емоційної, когнітивної та ціннісної складових. Кожна підшкала містить в собі по 6 тверджень.

Пропонуємо ознайомитись з результатами дослідження рівнів сформованості в майбутніх вихователів мотиваційного критерію (констатувальний етап, у %), які подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Результати дослідження рівнів прояву мотиваційної складової готовності майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкіллям (констатувальний етап, у %)

Показники	Рівні сформованості в майбутніх вихователів мотиваційного критерію (%)					
	Початковий		Достатній		Високий	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Показник: «Здатність турбуватись (захищати) природне довкілля»						
Шкала мотивації до захисту природного довкілля	22,35	24,48	52,78	51,47	24,87	24,05
Показник: «Умотивованість майбутніх вихователів до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля»						
Шкала академічної мотивації	20,67	21,82	50,38	49,63	28,95	28,55
Показник: «Наявність сформованих інтересів екологічного спрямування»						
Шкала «Інтерес до природи»	18,93	20,54	49,29	50,21	31,78	29,25
Середні арифметичні дані за мотиваційним критерієм	20,65	22,28	50,82	50,35	28,53	27,28

Так, аналіз діагностування здобувачів вищої освіти показав, що серед респондентів експериментальної та контрольної груп за показником «Здатність турбуватись (захищати) природне довкілля» високий рівень прагнення турбуватись про довкілля було зафіксовано у 24,05% та 24,87% респондентів відповідно. Достатній рівень здатності турбуватись про природне довкілля було визначено в 51,47% здобувачів експериментальної групи та 52,78% здобувачів контрольної групи

відповідно. Бали, що відповідали початковому рівню здатності турбуватись про природне довкілля було виявлено в 24,48% респондентів експериментальної групи та 22,35% здобувачів контрольної групи відповідно.

Проаналізуємо результати дослідження рівнів сформованості в майбутніх вихователів мотиваційного критерію за показником «Умотивованість майбутніх вихователів до отримання академічних знань з формування дошкільників уявлення про природне довкілля». Так, високого рівня за означеним критерієм з-поміж здобувачів експериментальної групи досягли 28,55% респондентів. Натомість, з-поміж здобувачів вищої освіти контрольної групи високий рівень умотивованості до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявної про природне довкілля продемонстрували 28,95%.

Шкала академічної мотивації дала змогу визначити, що 49,63% респондентів експериментальної групи досягли достатнього рівня сформованості умотивованості до отримання академічних знань з формування дошкільників уявлень про природне довкілля. В той же час, з-поміж респондентів контрольної групи, достатнього рівня умотивованості до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля досягли 50,38% опитаних.

За результатами експериментального дослідження, початкового рівня умотивованості до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля досягло 21,82% майбутніх вихователів експериментальної групи. З-поміж респондентів контрольної групи початковий рівень умотивованості до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля було зафіксовано у 20,67% здобувачів вищої освіти. Середні арифметичні дані за мотиваційним критерієм значені унаочнено в рис. 2.

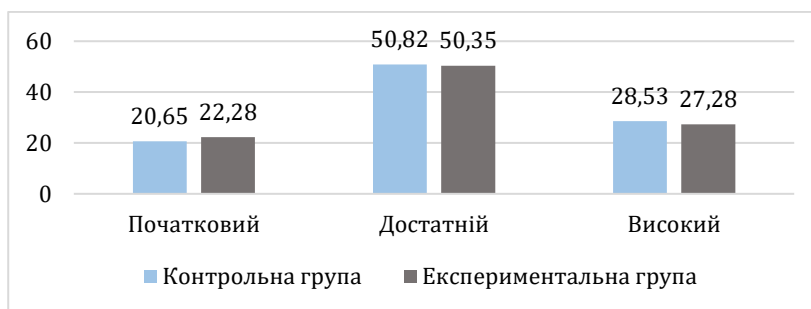

Рис. 2. Результати дослідження рівнів прояву мотиваційної складової готовності майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкілля (констатувальний етап, у %)

Наявність сформованих інтересів екологічного спрямування у здобувачів вищої освіти за спеціальності 012 «Дошкільна освіта» інтересів екологічного спрямування досліджувалась шляхом діагностичної шкали «Інтерес до природи». Результати діагностичного обстеження рівня сформованості інтересів екологічного спрямування в респондентів експериментальної групи показали, що високий рівень екологічної зорієнтованості мають 29,25% опитаних, достатній рівень інтересу до природи було зафіксовано в 50,21% здобувачів. Проте у 20,54% майбутніх вихователів досягли початкового рівня сформованості інтересу екологічного спрямування.

З-поміж респондентів контрольної групи за показником наявність сформованих інтересів екологічного спрямування було отримано такі дані: 31,78% здобувачів продемонстрували високий рівень сформованості інтересів екологічного спрямування; 49,29% опитаних досягли достатнього рівня сформованості інтересів екологічного спрямування; 18,93% респондентів досягли початкового рівня сформованості інтересів екологічного спрямування.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Складовою готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля дітей дошкільного віку є мотиваційний критерій. Складовими мотиваційного критерію готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля дітей дошкільного віку є: здатність турбуватись (захищати) природне довкілля; умотивованість майбутніх вихователів до отримання академічних знань з формування в дошкільників уявлень про природне довкілля; наявність сформованих інтересів екологічного спрямування. Дібрані діагностичні шкали дали змогу отримати валідні та надійні результати на констатувальному етапі дослідження мотиваційного критерію готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку. Вбачаємо, що отримані результати потребують більш поглибленого аналізу та порівняння з іншими виокремленими критеріями готовності майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці моделі підготовки майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Ващак О. О. Підготовка майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників на засадах етнопедагогіки: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2010. 298 с.
2. Завгородня Л. П. Застосування особливостей Сумського природно-територіального комплексу в процесі фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільного закладу. Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 2. Глухів: ГДПУ, 2003. С. 38-45.
3. Козак Л. В. Особистісно орієнтоване навчання природознавства майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у педагогічному коледжі: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2006. 287 с.
4. Крайнова Л. В., Трубник І. В. Розвиток екологічної свідомості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Дошкільна освіта. 2004. № 1. С. 20-25.
5. Лисенко Н. В. Теорія і методика формування еколого-педагогічної культури вихователя дошкільного закладу в системі вищої педагогічної освіти України: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04. Івано-Франківськ, 1996. 391 с.
6. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження професійного стандарту «Вихователю закладу дошкільної освіти»» (19.10.2021) № 755-21. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
7. Словник синонімів української мови : В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гратюк, С. І. Головащук та ін. Київ: Наукова думка, 2000. 960 с.
8. Сучасний тлумачний словник української мови. 55 000 слів / Уклад. А. Яковлева, Т. Афонська. Київ: Торсинг, 2017. 672 с.
9. Сучасний словник іншомовних слів / Уклад. Л. Нечволод. Київ: Торсинг, 2014. 768 с.
10. Трубник І. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування еколого мотивованої поведінки старших дошкільників: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Слов'янськ, 2009. 276 с.
11. Davis J. L., Green J. D., & Reed A. Interdependence with the environment: Commitment, interconnectedness, and environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 2009. No 29. 173-180.
12. Chawla L. Childhood nature connection and constructive hope: A review of research on connecting with nature and coping with environmental loss. *People Nat.* 2020. No 2. 619-642. <https://doi.org/10.1002/pan3.10128>.
13. Clayton S. Environmental identity: A conceptual and an operational definition. In S. Clayton & S. Opatow, *Identity and the natural environment: The psychological significance of nature* Cambridge, MIT Press 2003. P. 45-65.
14. Guagnano G., Stern P., Dietz T. Influences on attitude-behavior relationships. *Environment and Behavior*. 1995. No 27. P. 699-718.
15. Guiney M. S. Caring for nature: Motivations for and outcomes of conservation volunteer work. Minnesota, US: University of Minnesota. 2009. Vol. 70. P 67.
16. Harland P., Staats H., Wilke H. A. Explaining proenvironmental intention and behavior by personal norms and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*. 1999. No 29. P 2505-2528.
17. Hartig T., Kaiser F. G., Strumse E. Psychological restoration in nature as a source of motivation for ecological behaviour. In: *Environmental Conservation* 2007. No 34. P. 291-299.
18. Hidi S., Renninger K. A., Krapp A. «Interest, a motivational construct that combines affective and cognitive functioning» in *Motivation, emotion and cognition: Integrative perspectives on intellectual functioning and development*. eds. D. Dai and R. Sternberg (Mahwah, NJ: Erlbaum). 2004. P. 89-115.
19. Kaiser F. G., Roczen N., Bogner F. X. Competence formation in environmental education: Advancing ecology-specific rather than general abilities. In: *Umweltpsychologie* Vo 12, No. 2, P. 56-70.
20. Kals E., Schumacher D., Montada L. Emotional affinity towards nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behavior*, 1999. No 31. P. 178-202.
21. Kleespies M. W., Doderer L., Dierkes P. W., Wenzel V. Nature interest scale-development and evaluation of a measurement instrument for individual interest in nature. *Front. Psychol.* 2021. 12:774333. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.774333>.
22. Krapp A. An educational-psychological conceptualisation of interest. *Int. J. Educ. Vocat. Guid.* 2007. No 7. P. 5-21. <https://doi.org/10.1007/s10775-007-9113-9>.
23. Kruty K., Holiuk O., Desnova I., Shykyrynska O. Formation of Digital Competence of Students of Pedagogical Institutions of Higher Education in Ukraine in the Post-COVID Space. *University and institutional scientific research: Collective monograph*. 2022. 245-261. <https://phaidra.univie.ac.at/view/o:1621278>.
24. Mayer F. S., Frantz C. M. The connectedness to nature scale: A measure of individuals' feeling in community with nature. *Journal of Environmental Psychology* 2004. No 24. P. 503-515.
25. Pelletier L. G. A motivational analysis of self-determination for pro-environmental behaviors. In E. L. Deci & R. M. Ryan, *Handbook of self-determination research*, Rochester, NY: University of Rochester Press. 2002. P. 205-232.
26. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation. *The American psychologist*. No 55. P. 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>.
27. Stern P. C. Towards a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*. 2000. No 56. P. 407-424.
28. Schultz P. W., Shriver C., Tabanico J. J., Khazian A. M. Implicit connections with nature. *J. Environ. Psychol.* 2004. No 24. P. 31-42. [https://doi.org/10.1016/s0272-4944\(03\)00022-7](https://doi.org/10.1016/s0272-4944(03)00022-7).
29. Usher E. L., Morris D. B. Academic Motivation. *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. P. 36-39. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1428-6_834.
30. Vallerand R. J., Blais M. R., Brière N. M., Pelletier L. G. Construction et validation de l'Échelle de Motivation en Éducation (EME). *Revue canadienne des sciences du comportement*, 1989. No 21. P. 323-349.

References

1. Vashchak O. O. Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do ekolohichnoho vykhovannia doshkilnykiv na zasadakh etnopedahohiky: dys. na здобuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.04. Poltava, 2010. 298 s.
2. Zavorodnia L. P. Zastosuvannia osoblyvosti Sumskoho pryrodno-terytorialnoho kompleksu v protsesi fakhovoi pidhotovky maibutnikh vykhovateliv doshkilnoho zakladu. Visnyk Hlukhivskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. Vypusk 2. Hlukhiv: HDPU. 2003. S. 38-45.
3. Kozak L. V. Osobystisno oriientovane navchannia pryrodnoznavstva maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv u pedahohichnomu koledzhi: dys. na здобuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv. 2006. 287 s.
4. Krainova L. V., Trubnyk I. V. Rozvytok ekolohichnoi svidomosti maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv. Doshkilna osvita. 2004. № 1. S. 20-25.
5. Lysenko N. V. Teoriia i metodyka formuvannia ekoloho-pedahohichnoi kultury vykhovatelja doshkilnoho zakladu v systemi vyshchoi pedahohichnoi osvity Ukrainy: dys. na здобuttia nauk. stupenia d-ra ped. nauk: 13.00.04. Ivano-Frankivsk. 1996. 391 s.
6. Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy «Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity»» (19.10.2021) № 755-21. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoi-osviti>.
7. Slovyk synonimiv ukrainskoi movy : V 2 t. / A. A. Buriachok, H. M. Hradiuk, S. I. Holovashchuk ta in. Kyiv: Naukova dumka, 2000. 960 s.
8. Suchasnyi tlumachnyi slovyk ukrainskoi movy. 55 000 sliv / Uklad. A. Yakovleva, T. Afonska. Kyiv: Torsynh, 2017. 672 s.
9. Suchasnyi slovyk inshomovnykh sliv / Uklad. L. Nechvolod. Kyiv: Torsynh, 2014. 768 s.
10. Trubnyk I. V. Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do formuvannia ekoloho motyvovanoi povedinky starshykh doshkilnykiv: dys. na здобuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.04. Sloviansk. 2009. 276 s.
11. Davis J. L., Green J. D., & Reed A. Interdependence with the environment: Commitment, interconnectedness, and environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 2009. No 29. 173-180.
12. Chawla L. Childhood nature connection and constructive hope: A review of research on connecting with nature and coping with environmental loss. *People Nat.* 2020. No 2. 619-642. <https://doi.org/10.1002/pan3.10128>.
13. Clayton S. Environmental identity: A conceptual and an operational definition. In S. Clayton & S. Opatow, *Identity and the natural environment: The psychological significance of nature* Cambridge, MIT Press 2003. P. 45-65.
14. Guagnano G., Stern P., Dietz T. Influences on attitude-behavior relationships. *Environment and Behavior*. 1995. No 27. P. 699-718.
15. Guiney M. S. Caring for nature: Motivations for and outcomes of conservation volunteer work. Minnesota, US: University of Minnesota. 2009. Vol. 70. P 67.
16. Harland P., Staats H., Wilke H. A. Explaining proenvironmental intention and behavior by personal norms and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*. 1999. No 29. P 2505-2528.
17. Hartig T., Kaiser F.G., Strumse E. Psychological restoration in nature as a source of motivation for ecological behaviour. In: *Environmental Conservation* 2007. No 34. P. 291-299.
18. Hidi S., Renninger K. A., Krapp A. «Interest, a motivational construct that combines affective and cognitive functioning» in *Motivation, emotion and cognition: Integrative perspectives on intellectual functioning and development*. eds. D. Dai and R. Sternberg (Mahwah, NJ: Erlbaum). 2004. P. 89-115.
19. Kaiser F. G., Roczen N., Bogner F. X. Competence formation in environmental education: Advancing ecology-specific rather than general abilities. In: *Umweltpsychologie* Vo 12, No. 2, P. 56-70.
20. Kals E., Schumacher D., Montada L. Emotional affinity towards nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behavior*, 1999. No 31. P. 178-202.
21. Kleespies M. W., Doderer L., Dierkes P. W., Wenzel V. Nature interests scale-development and evaluation of a measurement instrument for individual interest in nature. *Front. Psychol.* 2021. 12:774333. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.774333>.
22. Krapp A. An educational-psychological conceptualisation of interest. *Int. J. Educ. Vocat. Guid.* 2007. No 7. P. 5-21. <https://doi.org/10.1007/s10775-007-9113-9>.
23. Kruty K., Holiuk O., Desnova I., Shykyrynska O. Formation of Digital Competence of Students of Pedagogical Institutions of Higher Education in Ukraine in the Post-COVID Space. *University and institutional scientific research: Collective monograph*. 2022. 245-261. <https://phaidra.univie.ac.at/view/o:1621278>.
24. Mayer F. S., Frantz C. M. The connectedness to nature scale: A measure of individuals' feeling in community with nature. *Journal of Environmental Psychology* 2004. No 24. P. 503-515.
25. Pelletier L. G. A motivational analysis of self-determination for pro-environmental behaviors. In E. L. Deci & R. M. Ryan, *Handbook of self-determination research*, Rochester, NY: University of Rochester Press. 2002. P. 205-232.
26. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation. *The American psychologist*. No 55. P. 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>.
27. Stern P. C. Towards a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*. 2000. No 56. P. 407-424.
28. Schultz P. W., Shriver C., Tabanico J. J., Khazian A. M. Implicit connections with nature. *J. Environ. Psychol.* 2004. No 24. P. 31-42. [https://doi.org/10.1016/s0272-4944\(03\)00022-7](https://doi.org/10.1016/s0272-4944(03)00022-7).
29. Usher E. L., Morris D. B. Academic Motivation. *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. P. 36-39. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1428-6_834.
30. Vallerand R. J., Blais M. R., Brière N. M., Pelletier L. G. Construction et validation de l'Échelle de Motivation en Éducation (EME). *Revue canadienne des sciences du comportement*, 1989. No 21. P. 323-349.